

„Midőn télidőben a németek elpusztításának szándékával útra kelt”

Szent László király állítólagos 1079-i német hadjáratáról
és Guden oklevelének keltezéséről

A magyar középkorkutatásban régóta elfogadott tételnek számít, hogy 1079 telén Szent László király katonai támadást vezetett német területre. Szakirodalmunk többnyire annak ellenére sem kérdőjelezi meg ezt a vélekedést, hogy azt egyfelől semmiféle közvetlen forrásadat nem támasztja alá – hiszen nincsen olyan kútfő, amely valóban említene egy efféle hadjáratot a mondott évben –, másfelől napjaink külföldi és főképpen német történetírása sem számol magyar agresszióval ebben az időszakban. Az állítólagos támadással kapcsolatban idehaza közvetett bizonyítékokra szokás hivatkozni: részint az *Augsburgi Évkönyv* egyik vitatható értelmezésű 1079-i híradására,¹ részint pedig Guden vitéz keltezetlen oklevelének azon megjegyzésére, amely szerint „...ennek a dolognak [Guden végakarátának] az elrendezésére szabad döntést engedett nekem a király... midőn télidőben a németek elpusztításának szándékával útra kelt.”² Cseppet sem mellékesen az utóbbi forrást – amely egyszersmind a legkorábbi teljes és pontos szöveggel ránk maradt magyarországi magánoklevél is³ – éppen ezen állítólagos hadjárat valószínűsített évszámából kiindulva keltezik általában 1079-re.⁴ De vajon csakugyan háborút kezdeményezett volna ekkor László király az ország nagy erejű nyugati szomszédja ellen? Rövid dolgozatom célja az, hogy erre a kérdésre filológiai és politikatörténeti érvek bevonásával megkísérleljek választ adni.

Szent László állítólagos 1079-i német hadjáratának tétele a XIX. század utolsó éveiben jelent meg a hazai történetírásban. Fejérpataky László vetette fel elsőként, hogy a lovagszent valamikor 1079 elején (talán februárban) támadást intézhetett IV. Henrik német uralkodó (király 1050–1084, császár 1084–1106) ellen, mégpedig I. Welf bajor herceg (1070–1101) és II. Lipót osztrák őrgróf (1075–1095) előző esztendőben kirobant lázadását kihasználva. A betörés nem járt komolyabb eredménnyel, Henrik király pedig alig néhány hónappal később, 1079 tavaszán magyarországi bosszúhadjárattal torolta meg az agressziót.⁵ Lényegében hasonló álláspontra helyezkedett Pauler Gyula is.⁶ Györffy György már ennél is merészebben következtetett: véleménye szerint ugyanis Szent László nemcsak a németek, de hazai vetélytársa, Salamon területeit is megtámadta

¹ „...rex Ungarie fines invasit...” Annales Augustani. Ed. Georg Heinrich Pertz. In: MGH SS. III. k. 129. o.

² „...huius cause liberum arbitrium mihi ordinandi rex concessit... dum Teuthonicos in hiemali tempore devastatus pergeret...” DHA I. k. 226. o.

³ Kumorovitz 1963. 3. o.

⁴ Fejérpataky 1895. 6. o.; Pauler 1899. I. k. 145., 442. o., 292. jegyz.; Janzsó Tihamér: Szent László király oklevelei. Szombathely, 1917. 14. o.; Szentpétery Imre: Magyar oklevéltan. (A magyar történettudomány kézikönyve II. 3.) Budapest, 1930. 48. o.; Kumorovitz 1963. 3. o. – Karácsonyi János ellenben önkényesen 1082-re helyezte Guden oklevelének valószínű keltét. Karácsonyi János: Szent László meghódítja a régi Szlavóniát. (Értekezések a történeti tudományok köréből XXIV/2.) Budapest, 1916. 18. o. Mindenféle forrásos megalapozottságot nélkülöző véleménye teljesen elszigeteltnek számít a kutatásban.

⁵ Fejérpataky 1895. 6. o.

⁶ Pauler 1899. I. k. 145. o.

a mondott évben. Mint ismeretes, a Béla-fiak: I. Géza és maga László azt követően jutottak hatalomra, hogy 1074-ben lényegében lázadás útján megdöntötték a törvényesen megkoronázott magyar király, Salamon hatalmát. Politikai ellenfelük azonban sógora, IV. Henrik német király támogatásának köszönhetően továbbra is meg tudta tartani Pozsony és Moson megyét az ország nyugati végein.⁷ Korszakunkban a német területekre vezető hadiút éppen Mosonvár mellett húzódott,⁸ Györffy tehát valószínűleg úgy vélte, hogy Szent László német hadjáratra induló seeregének a felvonulási útvonal biztosításához szükségképpen el kellett foglalnia ezt az erősséget és annak megyéjét.⁹ Minderre azonban éppen úgy nincsen történeti forrásadat, ahogy magára a németek elleni hadjáratra sem. Makk Ferenc szerint ellenben László király – élve az alkalommal, hogy II. Lipót fentebb emlegetett ausztriai lázadása a nyugati végeket tökéletesen elszigetelte IV. Henrik birodalmától – csupán Salamon mosoni territóriumára ellenintézett támadást, és az ennek központjául szolgáló mosoni várat foglalta el valamikor 1078/1079 fordulóján, a német uralkodó 1079 pünkösdjé táján bekövetkezett (és egykorú forrásadattal igazolható) támadása pedig ezért a Salamonon esett sérelemért vett elégtételt.¹⁰ Az alábbiakban magam sem zárnám majd ki, hogy a pozsonyi és a mosoni területeket Szent László esetleg valóban megpróbálta uralma alá hajtani a birodalmi belviszály idején – még ha ennek az akciónak a kimeneteléről források híján nem is tudhatunk semmi konkrétumot. Azt azonban több szempontból is igen valószínűtlennek gondolom, hogy 1079 elején a külügyekben amúgy Salamon 1087-i haláláig rendkívül óvatosnak mutakozó Szent László vakmerő módon közvetlenül is megtámadta volna országának legveszedelmesebb és leghatalmasabb szomszédját, a Német-római Birodalmat.

Nézzük tehát először is azt az egyetlen forrásadatot, amelyből több kiváló történész – mindekelőtt Fejérpataky László és Pauler Gyula, később Györffy György is¹¹ – arra következtetett, hogy 1079-ben Szent László király hadjáratot vezetett német területre: az *Augsburgi Évkönyv* egyik szükséges passzusát. A bajorországi püspöki város székeskáptalanjában keletkezett kútfő összességében a 973–1104 közötti évek eseményeiről tartalmaz történeti feljegyzéseket, ám 1050-ig elsősorban Reichenau Hermann krónikáját kivonatolja, önálló fogalmazatú részei pedig csak 1065-től kezdődően válnak bőbeszédűbbé. 1092-ig terjedő anyaga valószínűleg egyazon szerző keze nyomát viseli magán, mégpedig egy olyan névtelen augsburgi kanonokét, aki az az *imperium* és a *sacerdotium* küzdelmének időszakát IV. Henrik német király mellett elfoglaltan, erősen pártos szellemben mutatta be. A német medievisztika éppen ezekre az évekre, az első invazív harc idejére tekinti különösen becses forrásnak az általunk is vizsgált évkönyvet, amely eredetinek tekintett kéziratban maradt fenn: ezt jelenleg a müncheni Bajor Állami Könyvtár (Bayerische Staatsbibliothek) egyik XII. századi latin kódexébe kötve őrzik.¹²

1079-nél – méghozzá rögtön az első helyen az adott évhez tett bejegyzések között – egyebek mellett a következő rövid latin mondatot olvashatjuk az *Augsburgi Évkönyv*ben: „*Rex Ungarie fines*

⁷ Pauler 1899. I. k. 121–131., 145–147. o.; Makk Ferenc: Salamon és I. Géza viszálya. In: *Uő: A turulmadártól a kettőskeresztig. Tanulmányok a magyarság régebbi történelméről*. Szeged, 1998. 143–162. o.

⁸ Glaser Lajos: Dunántúl középkori úthálózata. I. *Századok*, 63–64. (1929–1930) 146. o.

⁹ Györffy 1977. 535. o.; Györffy 1998. 167. o. – Györffy György sajnos sehol nem fejtette ki, pontosan milyen logikai úton jutott arra a Szent László mosoni foglalását feltételező következtetésre: a fentiekben tehát a műveiben szereplő egyéb utalások alapján magam próbáltam meg rekonstruálni a gondolatmenetét.

¹⁰ Makk 1996. 116–117. o.

¹¹ Fejérpataky 1895. 5–6. o.; Pauler 1899. I. k. 145., 442. o., 292. jegyz.; Györffy 1977. 535. o.; Györffy György, in: DHA I. k. 225. o., 1. jegyz.

¹² Bayerische Staatsbibliothek (München), Clm. 2. – Hans Loewe: Die Annales Augustani. Eine quellenkritische Untersuchung. München, 1903. 1–132. o.; Wilhelm Wattenbach – Robert Holtzmann – Franz-Josef Schmale: Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Bd. I–III. Darmstadt, 1967–1971. II. k. 535–536. o.

invasit.” Pauler Gyula és Györffy György sajnos nem bocsátkozott a forrás szövegének részlete-sebb elemzésébe, az iménti passzus értelmezése során azonban a genitivusos *Ungarie* szót minden jel szerint a közvetlenül előtte álló *rex* főnév birtokos jelzőjének vették, a szövegnek ugyanis csakis effajta értelmezése vezethette őket arra a következtetésre, hogy éppen az *Augsburgi Évkönyvre* hivatkozva egy 1079-i magyar támadást valószínűsítsenek a birodalmi területek ellen. Szerintük tehát nagyjából ekképpen hangozhatott a szóban forgó részlet magyar fordítása: „Magyarország királya lerohanta a végeket.” Ez az értelmezés azonban mind filológiai, mind pedig politikatörténeti oldalról támadható. Filológiai szempontból elsősorban két ok miatt. Egyrészt azért, mert ha az *Ungarie* szót a *rex* mellé fordítjuk, akkor a közvetlenül utána álló *fines* főnév birtokos jelző nélkül marad, és így nehezen értelmezhetővé válik: kinek vagy minek a határait vagy végeit támadta meg Magyarország királya? Másrészt pedig azért is kifogásolható a fenti fordítás, mert az *Augsburgi Évkönyv* anyagának 1065–1084 közötti bejegyzései – vagyis azok a passzusok, amelyek kútfőnk szövegében már a bővebb szövegezésű, önálló részhez tartoznak, ám még IV. Henrik császári koronázása előtt készülhettek – igen gyakran minden bővítmény nélkül, egyszerűen a *rex* szóval utalnak a német uralkodóra.¹³ Mivel a kritikai irodalom fentebb általam is idézett megállapítása szerint az *Augsburgi Évkönyv* anyagának 1065–1092 közötti részét valószínűleg mindig egyazon szerző fogalmazta, könnyen elképzelhetőnek tűnik, hogy a *rex* főnév a témánk szempontjából érdekes bejegyzésben is IV. Henrikre vonatkozik, az *Ungarie* birtokosjelző pedig a *fines* mellé értendő. A vizsgált mondat helyes fordítása így viszont már egészen másképpen fest: „A király [IV. Henrik] lerohanta Magyarország végeit.”¹⁴ Kútfőnk egyébként részben hasonló szerkezetű és szóhasználatú mondatokkal számol be a német uralkodó 1074-i magyarországi, 1078-i svábföldi és 1083-i római hadjáratáról is.¹⁵ Az *Augsburgi Évkönyv* vonatkozó megjegyzése tehát valószínűleg nem a magyar király által német földre, hanem a német által magyar földre vezetett hadjáratot említ, és minden bizonnyal IV. Henrik seregeinek fentebb már emlegetett, 1079-i támadásáról számol be.

A politikatörténeti megfontolások mellett önmagukban is rendkívül nehezen hihetővé teszik, hogy 1079 telén a magyar uralkodó megtámadta volna a német határvidéket. Ahogy ugyanis arról már szintén szó esett, 1078 derekán a Magyarországgal közvetlenül szomszédos birodalmi területeken II. Lipót osztrák őrgróf I. Welf bajor herceggel szövetségben pártot ütött IV. Henrikkel szemben, és lázadását a német uralkodó csak 1079 pünkösdjé táján tudta letörni.¹⁶ Szent László politikai mozgásterét ekkoriban alapvetően meghatározta az az állandó fenyegetés, amelyet a pozsonyi és mosoni végekre visszaszorult, ám IV. Henrik támogatását élvező Salamon király tró-

¹³ 1070: rex... Auguste moratur; 1071: rex Auguste moratur; 1073: coniuratio Saxonum... oritur contra regem; 1074: rex Ungariam ingressus vastat; 1075: rex... Auguste moratur; Saxonica gens... a rege... prosternitur. MGH SS III. k. 128. o.; 1076: discordia fedissima inter papam et regem; legati regis... male tractantur; colloquium regis et ducum; 1077: rege in Italia morante; 1078: rex... Alemanniam invasit; 1079: rege... ad Fritizla cum exercitu veniente; Saxones perfidi regem... fallentes. MGH SS III. k. 129. o.; 1080: rex expeditionem in Saxoniam faciens; interim rege... absente; 1082: rege adhuc morante in Italia; 1083: rege in Italia morante; rex... Romam invadit; rex Romam ingressus. MGH SS III. k. 130. o.

¹⁴ Hasonlóképpen fordítja a szöveget Thoroczky Gábor is. *Thoroczky Gábor: Írott források az 1050–1116 közötti magyar történelemről.* Szerk. Makk Ferenc – Thoroczky Gábor. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 22.) Szeged, 2006. 213. o.

¹⁵ 1074: rex Ungariam ingressus vastat. MGH SS III. k. 128. o.; 1078: rex autem Saxonibus victis et trucidatis Alemanniam invasit (uo. 129.); 1083: rex biennio solis induciisque protractus Romam invadit. MGH SS III. k. 130. o.

¹⁶ Bertholdi Annales. Ed. Georg Heinrich Pertz. In: MGH SS V. k. 319. o.

nigénye jelentett.¹⁷ Amennyiben mármost László király 1079 elején támadást intézett volna az országával szomszédos, uralkodójuk ellen felkelt ausztriai német területek ellen, azzal éppen az ellenfelét, Salamont támogató IV. Henriknek kedvezett volna – ha pedig a bajor herceg és az osztrák őrgróf lázadását támogatta volna fegyveres erővel a birodalmi küzdőtéren, annak alighanem nyoma maradt volna az eseményekről nagy részletességgel beszámoló korabeli birodalmi forrásokban, mindenekelőtt Konstanzi Bernold műveiben.¹⁸

Egy teljesen feleslegesnek tűnő német hadjárat ötlete ráadásul sehogyan sem illeszthető bele abba az egyébként tökéletesen egységes képbe, amely uralkodásának első idejében – vagyis Salamon pozsonyi és mosoni hatalmának 1081-i felszámolásáig, de még inkább 1087-ben bekövetkezett haláláig – Szent Lászlónak a közép-európai politikai erőterében végzett, rendkívül óvatos mozgásairól körvonalazódik. A lovagszent ekkoriban semmiféle nemzetközi konfliktust nem vállalt, még olyan esetekben sem, amikor rokonai és szövetségesei vagy akár korábbi támogatója szorult volna segítségre.¹⁹ A magyar uralkodó ismereteink szerint sohasem avatkozott be fegyveresen az 1077-től kibontakozó birodalmi belviszályba, hiába volt Rudolf ellenkirály a sógora.²⁰ Még ennél is beszédesebb tény azonban, hogy éppen 1079-ben még az országából előzött II. Boleszló lengyel király is hiába kért segítséget Lászlótól. A trónfosztott uralkodó – akinek politikai ellenfelét, Władysław Hermant éppen úgy IV. Henrik pártfogolta, amint Salamont is – nemcsak unokabátyja volt a magyar királynak, de egy lengyel kútfő szerint arra hivatkozva folyamodott hozzá támogatásért, hogy 1063-ban maga is menedéket nyújtott az apjuk halála után hazájukból elmenekülni kényszerülő magyar hercegeknek, vagyis magának Lászlónak és két fivérének: Gézának és Lampertnek.²¹ Szent László ugyan az udvarába fogadta Boleszlót, ám fegyvert nem fogott az érdekében.²² Igencsak elgondolkodtató, hogy a korszak óvatos magyar külpolitikájában az egyetlen házárdőr lépést éppen egy olyan német háború jelentené, amelyet forrásos bizonyítékok nélkül feltételez a hazai történeti kutatás. Magam tehát mindenek alapján – filológiai és politikatörténeti érveket is figyelembe véve – egészen bizonyosnak gondolom, hogy Szent László éppen 1079 elején semmiféle katonai agresszióra nem vállalkozhatott a Német-Római Birodalom keleti határvidéke ellen, az *Augsburgi Évkönyv* vitás értelmezésű passzusa pedig IV. Henrik vélhetően 1079 tavaszán vagy kora nyarán bekövetkezett magyarországi hadjáratának emlékét őrzi.

Forrásainkban annak sincsen semmi nyoma, hogy Szent László ugyanebben az évben állítólag Salamont is megtámadta volna,²³ ám jómagam ezt a lehetőséget egyáltalán nem vetném el. Abban persze a fentiek nyomán cseppet sem lehetünk bizonyosak, hogy a lovagszent elfoglalta (vagy akár csak megostromolta) volna a mosoni várat – hiszen ezt korábban sem kútfők közlése nyomán gyanította Györffy György, hanem valószínűleg Szent László általa is feltételezett 1079-i hadjáratának lehetséges útvonalából kiindulva.²⁴ Amennyiben igazam van azzal kapcsolatban, hogy erre a támadásra a német területek ellen sosem került sor, úgy természetesen elesik az egyetlen olyan

¹⁷ Pauler 1899. I. k. 145–147. o.; Györffy 1977. 534–535.; Makk 1996. 111–114., 116–119. o.

¹⁸ MGH SS V. k. 315–324. o.

¹⁹ Györffy 1977. 555. o.; Makk 1996. 115. o.

²⁰ Gábor Varga: Ungarn und das Reich vom 10. bis zum 13. Jahrhundert. Das Herrscherhaus der Árpáden zwischen Anlehnung und Emanzipation. (Studia Hungarica 49.) München, 2003. 145. o.

²¹ Gesta principum Polonorum. Ed. Paul W. Knoll – Frank Schaer. (Central European Medieval Texts 3.) Budapest–New York, 2003. 98–100. o.

²² Makk 1996. 115–116. o.; Bagi Dániel: Gallus Anonymus és Magyarország. A Geszta magyar adatai, forrásai, mintái, valamint a szerző történetiszemlélete a latin Kelet-Közép-Európa 12. század eleji latin nyelvű történetírásának tükrében. (Irodalomtörténeti füzetek 157.) Budapest 2005. 133–137. o.

²³ Györffy 1977. 535. o.; Makk 1996. 116. o.

²⁴ Györffy 1977. 535. o.; Györffy 1998. 167. o.

argumentum is, melynek alapján Moson bevételét kellene feltételeznünk. Halvány nyomok azonban arra utalnak, hogy 1078/1079 fordulóján László és Salamon között valóban kilobbanhatott valamilyen konfliktus, vagy legalábbis fennállt ennek a lehetősége. Ezzel kapcsolatban egyfelől azt érdemes tekintetbe vennünk, hogy 1078 végén a birodalmi belviszály és Salamon ebből adódó elszigeteltsége miatt minden körülmény kedvezett Lászlónak, ha esetleg valóban meg akarta támadni legveszedelmesebb (sőt valójában egyetlen veszedelmes) politikai ellenfelét. Másfelől az az is számolnunk kell, hogy a német érdekeket (amelyek magyar területen ekkoriban leginkább Salamon támogatásához fűződtek) kevésbé az 1079 pünkösdje után Magyarország elleni indított, büntetőexpedíció-jellegűnek tűnő támadást megelőzően alighanem komoly sérelem érhetette László részéről. Mindennek alapján nézetem szerint tényleg ésszerűnek tűnik azt feltételeznünk, hogy Szent László király 1079-ben valóban megtámadhatta Salamont. Olyan forrásadat azonban, amely ezt egyértelműen és kétséget kizáróan bizonyítaná, nem áll rendelkezésünkre.

Guden oklevelének dolgozatom bevezetőjében is idézett megjegyzését a télidőben tervezett hadműveletről mindezek után kétféleképpen értelmezhetjük. Egyfelől nem gondolom lehetetlennek, hogy az irat valójában egy más forrásokban nem említett, Salamon elleni támadásra utal virágnyelven, amikor a németek által támogatott király elleni csapást nem a legitim módon megkoronázott uralkodó, hanem inkább holmi németekkel szemben indított háborúnak nevezi.²⁵ Ebben az esetben az oklevél 1079-i keltezése valóban tartható (még ha kevésbé biztos lábakon áll is, mint azt korábban hittük), hiszen I. Welf bajor herceg és II. Lipót osztrák őrgróf pártütése Salamon pozsonyi és mosoni territóriumát éppen ekkoriban elszigetelte a birodalmi területektől, így László viszonylag kockázatmentesen csaphatott le ellenlábasára. Amennyiben erre a támadásra valóban a külpolitikai körülmények szerencsés pillanatnyi együttállása nyújtott kedvező alkalmat, akkor adott esetben a Guden-oklevélben említett hadjárat szokatlan, téli időpontja is rögtön érthetővé válik. Másfelől elvileg az is elképzelhető, hogy Guden oklevele valóban egy birodalmi területek felé tervezett akció emlékét őrizte meg, azonban ha csakugyan így volt, akkor ennek lehetséges időpontja nézetem szerint sokkal inkább 1079/1080 fordulójára lenne tehető: válaszcsepás lehetett volna az 1079 tavaszán vagy nyár elején Magyarországot ért német támadásra. Azt ugyanis még érthetnénk, hogy a királyságát ért agresszióra Szent László miért válaszolt katonai eszközökkel – arra viszont nehezen találhatnánk magyarázatot, hogy szabad akaratából miért akasztott volna tengelyt a sokkal nagyobb haderővel rendelkező és Magyarországot amúgy is az érdekszférájába vonni kívánó IV. Henrik német királlyal. Magam az első megoldást (hogy tudniillik Guden oklevele egy Salamon elleni támadásra utal) gondolom hihetőbbnek, mivel a német kútfőkben semmi

²⁵ A Salamon és a Béla-fiak küzdelmének a XIV. századi magyar krónikakompozícióban fennmaradt részletes és ideológiai szempontból is roppant összetett bemutatása (Sriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum. Tom. I–II. Ed. *Emericus Szentpétery*. Budapest, 1937–1938. I. k. 378–394., 397–403., 407–411. o.) a legjobb bizonyíték arra, hogy a királyi udvart erősen foglalkoztatták a legitimitással összefüggő kérdések (*Gerics József*: Legkorábbi gesta-szerkesztéseink keletkezésrendjének problémái. [Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 22.] Budapest, 1961. 88–112. o.; *Kristó Gyula*: Legitimitás és idoneitás. Adalékok Árpád-kori eszmetörténetünkhöz. *Századok*, 108. [1974] 585–621. o.). Mindez témánk szempontjából azért is érdekes, mert a kutatás lényegében soha nem cáfolta meg azt a Hóman Bálint által kidolgozott elméletet, amely szerint a Krónikakompozíció alapját képező ún. ősgesta eredeti szövege Szent László korában is keletkezhetett (*Hóman Bálint*: A Szent László-kori gesta Ungarorum és XII–XIII. századi leszármazói. Forrástanulmány. Budapest, 1925. 94–97., 102–107. o.), sőt, nemrég ez a lehetőség műs vonatkozásban ismét felvetődött (*Körmendi Tamás*: Szent László király horvátországi háborújáról. Az 1091. évi hadjárat történetének forráskritikai vizsgálata. *Századok*, 149. [2015] 452. o., 32. jegyz.; *Thoroczkay Gábor*: A magyarországi legendairódalom és történetírás a 14. század közepéig. Áttekintés. In: Művészet és mesterség. Tisztelgő kötet R. Várkonyi Ágnes emlékére. I–II. k. Szerk. *Horn Ildikó et al.* Budapest, 2016. I. k. 37. o., 20. jegyz.

nyoma sincsen a birodalmi területeket sújtó magyar agresszióknak ezekben az években. Ha pedig mindezeket illetően nem tévedek nagyot, úgy Guden oklevelének megbízhatóbb keltezése: 1077–1087 között, ahol a legkorábbi lehetséges évszámot nyilván az irat szövegében királyként említett László trónra léptének időpontja, a legkésőbbit pedig Salamon halála – és így a német–magyar kapcsolatok lassú javulásának kezdete²⁶ – jelöli ki. E tágabb évkörön belül pedig igen halvány nyomok alapján a legvalószínűbbnek tényleg az 1079-i keltezés látszik, ám nem azért, mert Szent László ebben az évben hadjáratot vezetett volna német földre, hanem mert talán ekkor kerülhetett sor a IV. Henrik által támogatott Salamon territóriumára elleni katonai akcióra, amelyre Guden oklevele ebben az esetben némi eufémizmussal a németekkel szembeni támadásként utalna.

RÖVIDÍTÉSEK

DHA	Diplomata Hungariae antiquissima. I. k. Ed. <i>Georgius Györffy</i> . Budapest, 1992.
<i>Fejérpataky</i> 1895.	<i>Fejérpataky László</i> : Oklevelek II. István király korából. (Értekezések a történeti tudományok köréből XVI/4.) Budapest, 1895.
<i>Györffy</i> 1977.	<i>Györffy György</i> : A „lovagszent” uralkodása (1077–1095). <i>Történelmi Szemle</i> , 20. (1977) 533–564. o.
<i>Györffy</i> 1998.	<i>Györffy György</i> : Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. IV. k. Budapest, 1998.
<i>Kumorovitz</i> 1963.	<i>Kumorovitz L[ajos] Bernát</i> : A középkori magyar „magánjogi” írásbeliség első korszaka (XI–XII. század). <i>Századok</i> , 97. (1963) 1–31. o.
<i>Makk</i> 1996.	<i>Makk Ferenc</i> : Magyar külpolitika (896–1196). (Szegedi középkortörténeti könyvtár 2.) Szeged, 1996. ²
MGH SS	Monumenta Germaniae historica. Scriptores
<i>Pauler</i> 1899.	<i>Pauler Gyula</i> : A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt. I–II. k. Budapest, 1899. ²

²⁶ *Györffy* 1977. 560. o.; *Makk* 1996. 86–87. o. Vö.: *Pauler* 1899. I. k. 173. o.